MLYNY
A ĎALŠIE KULTÚRNE ZDROJE NAŠICH REGIÓNOV

SR ČR

MIKROREGIÓN TERMÁL

MIKROREGIÓN DUDVÁH

MAS Moravský kras

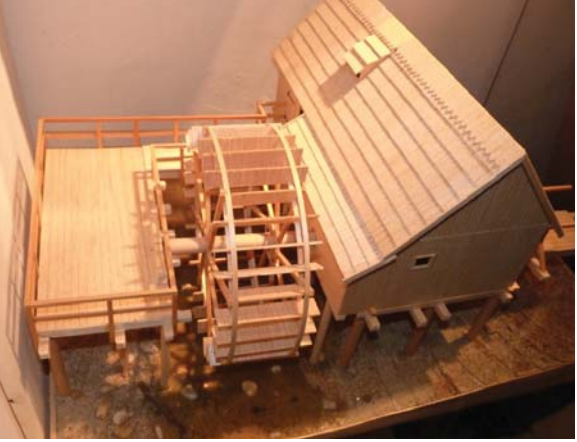

Informačná brožúra s názvom **„Mlyny a ďalšie kultúrne zdroje našich regiónov"** bola vyhotovená v rámci projektu s názvom „**Spoločné zamúčené histórie – mlyny, obilie a miestne produkty v našich regiónoch**" (kód mikroprojektu: SK/FMP/04/036, č. zmluvy: 2011/0293).

Projekt je financovaný z Fondu mikroprojektov (Európsky fond regionálneho rozvoja a štátny rozpočet SR) v rámci „Operačného programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Česká republika 2007-2013". Hlavným cieľom mikroprojektu je zvýšiť kvalitu života v regiónoch, podporiť spoluprácu, kultúrny a hospodársky rozvoj na území regiónov Termál, Dudváh a Moravský kras prostredníctvom propagácie kultúrnych hodnôt a miestnych tradičných výrobkov a rozvoja podnikania. Vzájomnou spoluprácou založenou na využití spoločných rozvojových potenciálov prehĺbiť vnímanie Moravského krasu a regiónov Termál a Dudváh ako miest s bohatou ponukou aktivít, zaujímavých miest, kde si návštevník naozaj môže vybrať a hlavne kde sa nikdy nebude nudiť a bude odchádzať plný zážitkov. Realizáciou spoločných aktivít zvýšiť kvalitu vzájomnej spolupráce a zlepšovať kontakty a spoluprácu medzi subjektmi všetkých sektorov v regiónoch na území SR a ČR.

Minulosť z hľadiska mlynárstva na území Českej a Slovenskej republiky je veľmi zaujímavá. Podľa štatistických údajov bola v Československu od roku 1935 do roku 1989 zastavená a definitívne ukončená prevádzka 6198 mlynov! O mlynoch sa u nás dodnes mnoho nevie, pritom naše mlyny mali veľký hospodársky význam a ich história potvrdzuje, že boli prínosom pre spoločnosť. V súčasnosti na území partnerských regiónov, resp. v priamej blízkosti území napojených na partnerské územia existuje 43 kultúrnych zdrojov, ktoré slúžili na spracovanie obilia a tradičných miestnych výrobkov.

HISTÓRIA A SÚČASNOSŤ VODNÝCH MLYNOV NA ÚZEMÍ SR A ĎALŠÍCH KULTÚRNYCH ZDROJOV NA SPRACOVANIE OBILIA A TRADIČNÝCH MIESTNYCH VÝROBKOV

Dejiny mlynárstva sú v oblasti obrábania pôdy a pestovania obilnín organicky späté s vývojom roľníckej civilizácie. Vodné mlyny z hľadiska hydrografických daností a umiestnenia mlynice môžeme deliť na mlyny pozemné, potočné a riečne. Pozemné vodné mlyny stáli zväčša pri menších vodných tokoch a mali stabilne postavenú budovu. Z typov riečnych mlynov boli v našej oblasti mimoriadne rozšírené mlyny lodné a kolové. Zariadenie lodných mlynov bolo umiestnené na 2 pevne spojených člnoch. Na jednom bola mlynica, na druhom koniec hriadeľa mohutného vodného kolesa. Plávali v prúde rieky, s brehom boli spojené trámami a lanami. Na základe štatistických údajov z roku 1875 vieme, že na Váhu bolo 204 plávajúcich mlynov. Kolové mlyny z hľadiska vzťahu k vode patrili do kategórie pobrežných vodných mlynov. Mlynica kolového mlyna bola stabilná, postavená na drevených koloch, pilótach zatlčených sčasti do brehu rieky, sčasti do dna rieky, pričom vodné koleso bolo ponorené do prúdu rieky. Kolové mlyny boli u nás iba na Malom Dunaji. V súčasnosti na území partnerských regiónov SR, resp. v priamej blízkosti území napojených na partnerské územia existuje 10 kultúrnych zdrojov, ktoré slúžili na spracovanie obilia a tradičných miestnych výrobkov. Niektoré z týchto kultúrnych zdrojov majú štatút chránenej kultúrnej pamiatky a sú zapísané do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu o nehnuteľných kultúrnych pamiatok.

1. POZEMNÝ VODNÝ MLYN V HOSTE

O existencii mlyna v obci Hoste máme údaje v kongregačnej listine z roku 1701, v ktorej trnavské klarisky vyslovujú protest proti Františkovi Esterházymu st. v záležitosti mlyna na Dudváhu. Mlyn slúžil Rádu klarisiek v Trnave do roku 1782. Do roku 1805 patril francúzskej šľachtickej rodine v službách cisára vo Viedni, jeho majiteľkou bola Viktória Folliot de Granville. Od začiatku 19. storočia až do roku 1920 ho vlastnili Esterházyovci, od nich ho kúpil Karol Pulman. Mlyn od roku 1927 patrí rodine Hustých, posledným mlynárom tu bol Viliam Hustý. Počas niekoľko storočnej existencie bol mlyn niekoľkokrát prestavaný. Inventár mlyna z roku 1814, kedy mlyn bol súčasťou šintavského panstva, píše o dvoch vodných kolesách so samostatným mlynským zariadením na kameňové zloženie. K rozšíreniu mlyna došlo pravdepodobne v roku 1825, toto vročenie je vyznačené na priečelí mlynice. Z inventára z roku 1852 sa medzi inými dozvedáme, že mlyn patril bernolákovskému panstvu, steny budovy mlyna boli postavené z pálených tehál, strešnú krytinu tvorili škridle a mal tri vodné kolesá. V rokoch 1906-1928 dodával mlyn elektrinu do Esterházyovského kaštieľa v Abrahámskom háji, a to 110 W jednosmerne. Modernizáciu mlyna uskutočnil Viliam Hustý s manželkou koncom 20. rokov, kedy v mlyne namontovali turbínu. Mlynské zariadenie tvorili moderné valcové stolice, múčne truhlice a výťahy.

2. POZEMNÝ VODNÝ MLYN V DUNAJSKOM KLÁTOVE

Ďalší pozemný vodný mlyn so spodným náhonom stojí v Dunajskom Klátove na brehu Klátovského ramena toku Malého Dunaja (kedysi známeho aj ako Alžbetínsky potok). V súčasnosti je mlyn štátom chránenou technickou pamiatkou, okolie mlyna je Národnou prírodnou rezerváciou (NPR) tzv. Klátovské rameno. Mlyn bol v roku 1986 odkúpený štátom od rodiny Michala Cséfalvayho. Vodný mlyn na brehu Klátovského ramena postavil starý otec Michala Cséfalvayho začiatkom 20. rokov 20. storočia. Naposledy mleli v mlyne v roku 1942. Technické zariadenie Vodného mlyna v Dunajskom Klátove pozostáva z troch sústav: z hnacej, prevodovej a mlecej sústavy. Hnaciu sústavu tvorí: hať so stavidlom, kanál, vodné koleso. Prietok vody na vodné koleso usmerňovali v 2. polovici 20. storočia dobudovaním betónových kruhov do hate. Na hati sa nachádzajú dve stavidlá, pomocou ktorých je prúd vody usmerňovaný na vodné koleso cez betónový kruh a kanál. Brehy kanála sú vybudované z kolov (kmene agátových stromov) a z prútia. Veľké vodné koleso je lopatkové, skladá sa z dvojvencovej kovovej konštrukcie, z kovových krížov. Mlecie zariadenie sa nachádza v mlynici. Mlynica je budova stavaná na brehu Klátovského ramena z pálených tehál. Počas poslednej obnovy v r. 2006 bol základ budovy zvonka izolovaný riečnymi kameňmi. Budova je dvojpodlažná so sedlovou strechou, pokrytá so škridlicami.

3. VODNÝ KOLOVÝ MLYN V JELKE

Na základe písomných dokladov vieme, že v roku 1902 bolo v Jelke sedem lodných mlynov. Mlyn, ktorý existuje dodnes, pôvodne patril Jozefovi Némethovi a v roku 1913 ho kúpil Vincent Németh. Posledným majiteľom mlyna až do roku 1973 bol jeho syn Ernest Németh. Povolenie na prestavbu lodného mlyna na kolový dostal Jozef Németh v roku 1899. V mlyne sa začalo mlieť v auguste roku 1906. Prestavba jednopodlažnej budovy na viacpodlažnú sa pravdepodobne uskutočnila do roku 1916. Mlelo sa tu do apríla 1951. Doštená budova mlyna v Jelke sa v 80. rokoch rozobrala a jeho technické zariadenie sa uložilo v objekte na pobreží v blízkosti mlyna. Obnovenie mlyna sa zásluhou Obce Jelka uskutočnilo od novembra 1992 a od augusta 1994 a je sprístupnený verejnosti. V mlyne v Jelke počas prestavby v roku 1916 namiesto pôvodných mlecích kameňov inštalovali valcovú stolicu, výťahy a iné novšie stroje. Kolový mlyn sa v roku 1975 dostal do vlastníctva Okresného vlastivedného múzea v Galante.

4. VODNÝ KOLOVÝ MLYN V JAHODNEJ

Kolový mlyn v Jahodnej pravdepodobne pochádza z konca 19. storočia, a do 70. rokov 20. storočia patril Štefanovi Nagyovi. Ďalším jeho vlastníkom bolo Žitnoostrovné múzeum v Dunajskej Strede, Západoslovenské elektrárne v Dunajskej Strede a v súčasnosti patrí súkromnej firme so sídlom v Nitre. Mlyn po 2. svetovej vojne pracoval aj ako píla. Jeho obnovu uskutočnili Západoslovenské elektrárne v 90. rokoch 20. storočia, v súčasnosti objekt nie je pre verejnosť sprístupnený.

5. VODNÝ KOLOVÝ MLYN V TOMÁŠIKOVE

Na úseku Malého Dunaja pri Tomášikove začiatkom 20. storočia stálo 11 kolových mlynov. Z nich dodnes existujúci pobrežný kolový mlyn postavil Ján Maticza, starý otec posledného majiteľa s rovnakým menom. Povolenie na výstavbu mlyna vydal v roku 1893 podžupan Bratislavskej župy. Budova mlyna sa zachovala dodnes v pôvodnom stave bez rušivých zásahov do konštrukcie a s uceleným mlynským zariadením. Posledná väčšia oprava a modernizácia mlyna sa uskutočnila v roku 1940. V mlyne sa mlelo až do roku 1960. Mlyn v Tomášikove sa pre verejnosť sprístupnil v roku 1982. Mlynica kolového mlyna je postavená na drevených koloch, pilótach z agátového dreva. Má sedlovú strechu s krokvovou hambálkovou konštrukciou, ktorá je krytá šindľom. Technické zariadenie kolového mlyna pozostáva zo sústavy hnacej, prevodovej a pracovnej. Hnaciu sústavu tvorí obrovské lopatkové vodné koleso ponorené do prúdu rieky. Hriadeľ kolesa leží na vnútorných a vonkajších mohutných hradách. Hať bola v riečišti vybudovaná z kolov a prútia. Pomocou nej sa vzdúvala hladina rieky pred mlynom a prúd vody sa usmerňoval na koleso so spodným náhonom. Prevodovú sústavu mlynského zariadenia tvorí hlavné ozubené koleso, na ktoré sú naviazané d'alšie ozubené kolesá a kolesá spojené koženými remenicami. Mleciu sústavu mlynského zariadenia v Tomášikove tvorí zloženie dvoch kameňov na masívnom mlynskom lešení. Mlynské zariadenie sa skladá z násypnej časti, ktorú tvorí násypný kôš, pod ním je korýtko s krosienkami, ktorého potrebná výška sa nastavuje nad kameňmi pomocou kolíka v malom ozubenom kolese. Kolový mlyn sa v roku 1973 dostal do vlastníctva Okresného vlastivedného múzea v Galante.

KAJOS KÁROLY ÉS TÁRSAI
ALSÓSZELI-I MŰMALOM BETÉTI-TÁRSASÁG
EGY BETÉTRÉSZ EREJÉIG.

6. UMELÝ MLYN A. S. KAROLA KAJOSA A SPOL., DOLNÉ SALIBY

Parný mlyn bol založený v roku 1920 ako komoditná spoločnosť (personálna spoločnosť, ktorá vzniká za účelom podnikania), jeho zakladateľom bol Lajos Pónya, hospodár. Mlyn, vedľa ktorého sa nachádzal obytný dom, bol postavený uprostred dediny. Riaditeľom mlyna bol v roku 1938 Sándor Kajos. Mlyn v roku 1938 prenajímal Károly Barcza. Hlavným mlynárom bol Alexius Sztarncsik, hlavným strojníkom Ferenc Kis. V mlyne pracovalo 10 zamestnancov. Po r. 1945 bol poštátnený a v súčasnosti je na predaj.

V roku 1895 na území dnešného Slovenska bolo prevádzkovaných 33 veľkých a 99 menších parných mlynov, 6 väčších a 10 menších mlynov na kombinovaný pohon (para a voda), v roku 1906 už bolo evidovaných 3200 mlynov (vrátane vodných), z toho ¾ na území južného Slovenska. V roku 1945 obilie mleli na území súčasného okresu Galanta vo Veľkých Úľanoch, v Mostovej, vo Váhovciach, v Dolných Salibách, v Trsticiach, v Abraháme, v Dolnej Strede, v Hornom Čepeni, v Šintave a v Sládkovičove, kde boli dokonca dva mlyny.

7. UMELÝ MÁRIIN MLYN V SLÁDKOVIČOVE

Mlyn bol založený Karolom Kuffnerom v roku 1912. Mlyn dostal svoje meno na počesť barónky Kuffnerovej. Bol súčasťou miestneho priemyselného komplexu a svoju činnosť zahájil v novembri 1912. Pôvodne fungoval ako parný valcový mlyn, ktorého denný výkon boli 3 vagóny obilia. Mlyn bol v období rokov 1927-1928 elektrifikovaný. V roku 1938 bol mlyn vybavený aj lúpačkou hrachu. Denný výkon mlyna sa tiež zvýšil na 5 vagónov pšenice a jeden vagón raže. V roku 1927 prebehla prvá rekonštrukcia mlyna zameraná na modernizáciu strojných zariadení a zvýšenie kapacity. V roku 1960 sa začalo s výstavbou veľkokapacitného obilného sila (20.000 ton) v objekte mlyna. V rokoch 1964 – 1967 prebehla druhá kompletná rekonštrukcia mlyna. Založením akciovej spoločnosti Mlyn Sládkovičovo, a. s. sa začala písať novodobá história mlyna. V roku 2005 prešiel mlyn svojou treťou doposiaľ najväčšou a kompletnou rekonštrukciou mlynskej technológie. Touto rekonštrukciou sa Mlyn Sládkovičovo, a.s. zaradil medzi najmodernejšie a najvyspelejšie mlyny v strednej Európe. Hlavným výrobným programom mlyna je výroba všetkých typov pšeničných múk pre potreby pekárskej a cestovinárskej výroby. Nezanedbateľnou súčasťou výroby je produkcia otrúb, krmných múk, šrotov a klíčkov.

8. UMELÝ MLYN KAROLA SZABÓA V SLÁDKOVIČOVE

Karol Szabó bol nielen zakladateľom mlyna, ale vlastnil aj hostinec a rozsiahle pozemky. Mlynárske skúšky zložil v miestnom mlyne. V období rokov 1920 – 1929 pôsobil ako krčmár v hostinci potravného družstva v Mad'arskom Diószegu. V roku 1929 odkúpil aj podiel spolumajiteľa Alexandra Szabóa. Mlyn bol poháňaný elektrinou a bolo tu zamestnaných 17 ľudí.

9. UMELÝ MLYN V DOLNEJ STREDE

Majiteľom umelého mlyna v Dolnej Strede bol Pavel Linke. Údaje z roku 1936 uvádzajú, že sa mlyn zameriaval predovšetkým na mletie obilia a mal 7 zamestnancov. V súčasnosti je mlyn v súkromnom vlastníctve a v roku 2007 bol zrekonštruovaný na penzión a reštauráciu. V rámci rekonštrukcie bol zachovaný drevený podhľad interiéru.

10. UMELÝ MLYN V MOSTOVEJ

Umelý mlyn v Mostovej prevádzkoval Karol Szabó a spol. V roku 1936 pracovalo v mlyne 20 zamestnancov. V období po 2. svetovej vojne slúžila budova mlyna ako sklad poľnohospodárskych produktov. V súčasnosti je mlyn v súkromnom vlastníctve, čiastočne zrekonštruovaný a využíva sa ako predajňa stavebného materiálu a skladové priestory. V mlyne sa bohužiaľ nenachádza žiadny stroj ani žiadna súčiastka, ktorá by charakterizovala minulosť tohto mlyna, avšak majiteľ plánuje v budúcnosti vytvoriť prezentáciu histórie tohto mlyna.

SR

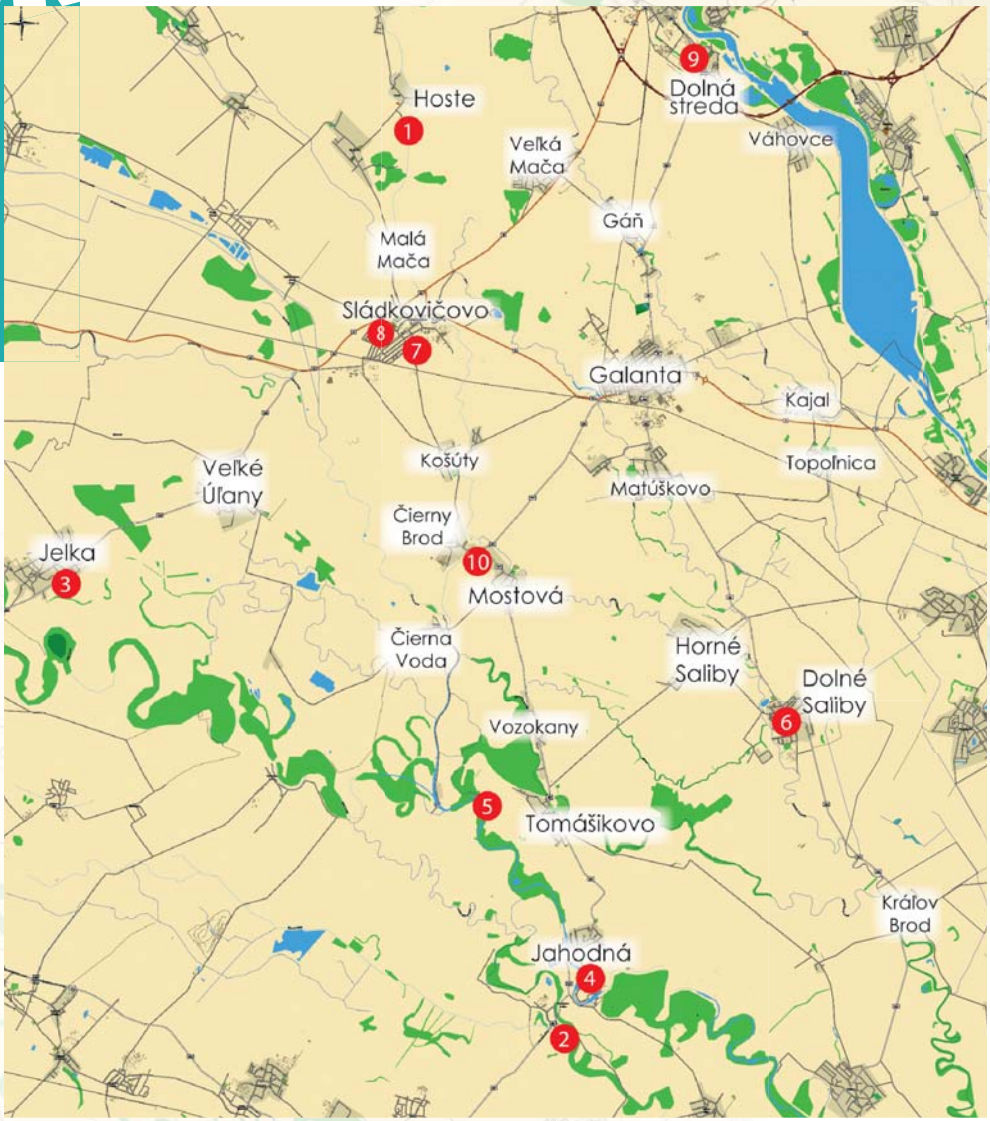

LEGENDA:

1. Pozemný Vodný Mlyn v Hoste
2. Pozemný Vodný Mlyn v Dunajskom Klátove
3. Vodný Kolový Mlyn v Jelke
4. Vodný Kolový Mlyn v Jahodnej
5. Vodný Kolový Mlyn v Tomášikove
6. Umelý mlyn v Dolných Salibách
7. Umelý – Máriin - mlyn v Sládkovičove
8. Umelý mlyn Karola Szabóa v Sládkovičove
9. Umelý mlyn v Dolnej Strede
10. Umely mlyn v Mostovej

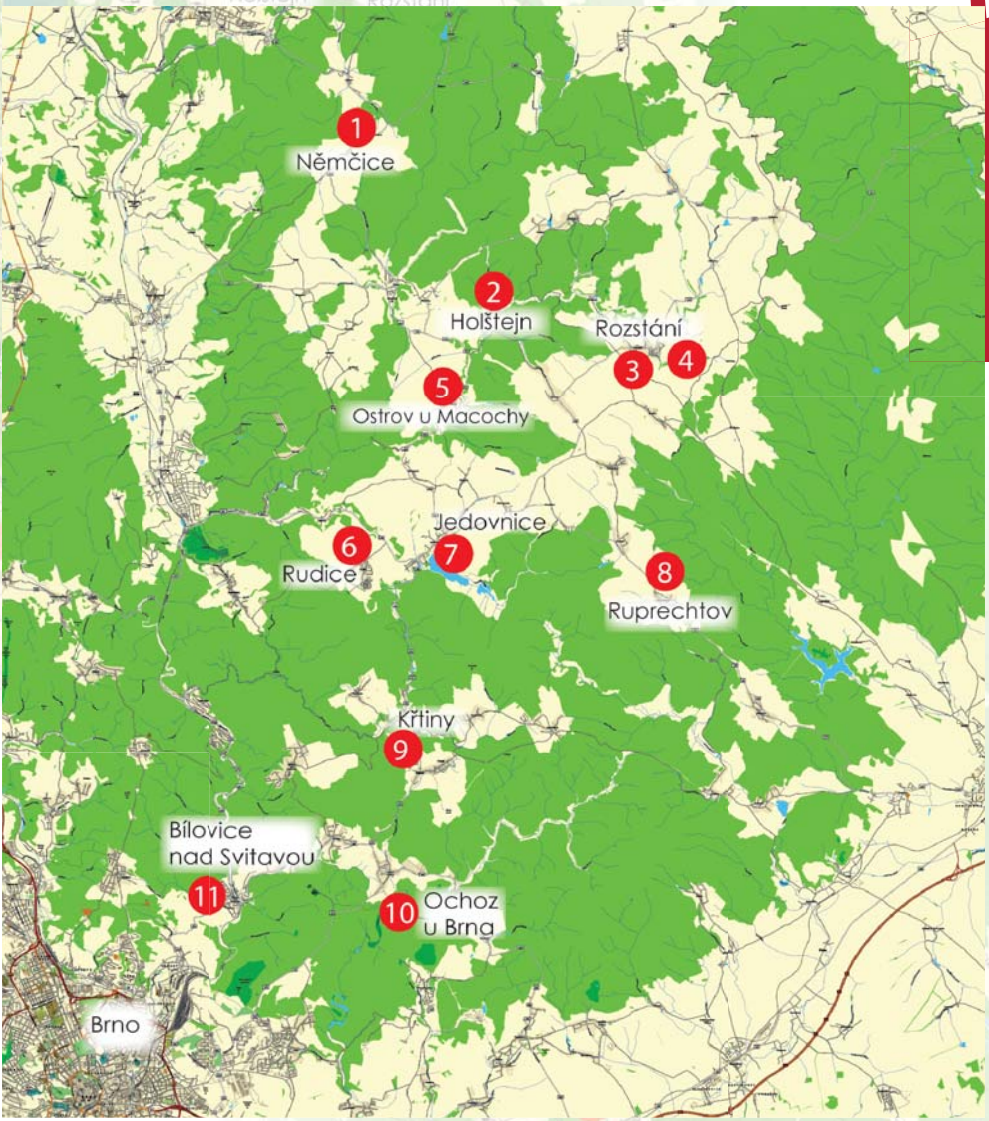

LEGENDA:

1. Větrný mlýn Němčice
2. Vodní mlýn Holštejn
3. Vodní mlýn Rozstání
4. Větrný mlýn Rozstání
5. Větrný mlýn Ostrov u Macochy
6. Větrný mlýn Rudice
7. Vodní mlýn Jedovnice
8. Větrný mlýn Ruprechtov
9. Vodní mlýn Křtiny
10. Vodní mlýn Ochoz u Brna
11. Vodní mlýn Bílovice nad Svitavou

HISTORIE A SOUČASNOST VĚTRNÝCH MLÝNŮ A DALŠÍCH KULTURNÍCH ZDROJŮ SOUVISEJÍCÍCH SE ZPRACOVÁNÍM OBILÍ

K typickým prvkům krajiny patřily v minulosti siluety větrných mlýnů. V Čechách se jim lidově říkalo „větrníky" nebo „větráky", na Moravě „větřáky", „větráky" nebo „povětrňáky" a ve Slezsku zkráceně „větřaky". Tyto svérázné dominantní stavby, jejichž podobu si dnes spojujeme hlavně s Nizozemskem, byly ve druhé polovině 19. století poměrně hojně rozšířeny i v některých českých regionech. Někde byla jejich koncentrace tak vysoká, že jeden větrný mlýn připadal v průměru na jednu vesnici. Dnes se už ani nechce věřit, že historikové napočítali na území českých zemí kolem 900 lokalit s výskytem větrných mlýnů. Nejvíce jich bylo na Moravě a ve Slezsku (zhruba 700), mnohem méně v Čechách (kolem 200). S jistotou však můžeme říci, že na území České republiky ještě dnes existuje minimálně 66 zachovalých, přestavěných či zřícených objektů, kterým náleží označení (bývalý) větrný mlýn. Jedna třetina z nich (tj. 22) se nachází v Čechách, zbytek na Moravě a ve Slezsku (44).
V některých regionech větrné mlýny nedosáhly zdaleka takového významu a rozšíření jako v severozápadní, severní a východní Evropě. Převážnou část mlynářské produkce totiž dokázaly u nás obstarat mnohem efektivnější vodní mlýny, pro něž byly na většině členitého území s převažujícími vrchovinami a horami vcelku dobré podmínky. Větrné mlýny tedy sloužily především jako doplněk k síti vodních mlýnů a vznikaly hlavně tam, kde byl výrazný nedostatek energeticky významných vodních toků. Bylo to v oblastech, kde vodní toky buď prakticky úplně chyběly (Moravský kras), anebo trpěly po velkou část roku slabým průtokem (Drahanská vrchovina). Zánik mlýnů – větrných i vodních – byl v průběhu staletí způsoben nejen vlivem času, povodní a požárů, značný vliv měly i doby válečné. Největší hromadná likvidace zvláště námezdních mlýnů však nastala po roce 1948.
V současnosti v území MAS Moravský kras resp. v přímé blízkosti existuje přes 20 zachovaných mlýnů. V publikaci přinášíme výběr nejzajímavějších z nich.

1. VĚTRNÝ MLÝN V NĚMČICÍCH

Mlýn byl postaven v roce 1849. V roce1922 bylo zařízení mlýna modernizováno vestavěním válcových stolic a instalací pomocného plynového motoru. V téže době byl přistavěn obytný objekt. V roce 1964 mlýn vyhořel. Stav objektu byl porušen renovací. Stavba mlýna byla opravena a omítnuta, na střeše vyrostly dva komíny a interiér byl uzpůsoben k rekreačnímu využití.

2. VODNÍ VAŇOUSŮV MLÝN V HOLŠTEJNĚ

Objekt zachován, dobře zachovaný je i náhon. Mlecí zařízení se nedochovalo.

3. VODNÍ PANSKÝ MLÝN V ROZSTÁNÍ

Objekt je zachován, včetně zařízení a přilehlého náhonu.

4. VĚTRNÝ MLÝN V ROZSTÁNÍ

Větrný mlýn holandského typu u zemědělské usedlosti č. p. 192 a 178, vpravo od okresní silnice z Rozstání do Otinovsi. Byl vybudován v roce 1874, mlýnský provoz byl zastaven v roce 1922. Mlýn je bez větrných lopat a mlýnského strojního zařízení. Tříjpodlažní válcová stavba má průměr 8 m, mocnost kamenných zdí se pohybuje kolem 1 m. V každém podlaží prorážela kamenné zdivo trojice oken, umístěná nad sebou. Stropy byly původně trámové. Mlýn měl dva segmentově zaklenuté vchody a kdysi šindelovou střechou tvořenou 22 bokým jehlanem.

5. VĚTRNÝ MLÝN V OSTROVĚ U MACOCHY

Zděné válcové těleso mlýna je z lomového kamene, s bílou obrovnávkou ostění dveřních portálků a oken. Krytina je plechová. Vybudován byl ve 2. polovině 19. století, pravděpodobně v roce 1865. Lopaty jsou renovovány, ze strojního zařízení je zachován velký hřídel (val), větrné lopaty, velké převodové kolo (palečné), převodové kolo cévové, mlecí složení s kameny a s vysévací truhlou (moučnicí). Mlýnice je v podstatě zachována včetně členění pracovních podlah (podstřeší, mlecí podlaha s kameny, moučnice v přízemku). Vybavení je doplněno soukromou expozicí mlynářského a zemědělského náčiní. Renovaci léta prováděli poslední majitelé mlýna, manželé Dobiášovi. Paní Dobiášová je vnučkou posledního ostrovského mlynáře. Mlýn je perfektně udržován, je to příklad vzorné renovace technické památky oboru větrného mlynářství. Mlýn byl v provozu do roku 1902.

6. VĚTRNÝ MLÝN V RUDICI

Válcový větrný mlýn holandského typu byl postaven v roce 1865 v trati Tumperk na jihovýchodním okraji obce. V roce 1922 byla provedena oprava mlýna, spojená s výměnou 10 m dlouhé modřínové hřídele. V roce 1925 byly při bouři zničeny větrné lopaty. Větrné kolo již majitel neopravil a mlecí zařízení přestavěl. Od roku 1929 fungoval mlýn pouze na elektrický pohon. V roce 1941 byl mlýn protektorátními úřady zaplombován a po válce, v roce 1945, v něm bylo zrušeno mlynářské právo. V roce 1968 měl mlýn na obvodu zdiva 17 trhlin a z interiéru zmizelo již veškeré strojní vybavení. V roce 1960, dle darovací listiny, nabyl vlastnická práva Okresní národní výbor v Blansku. Od roku 1968 se začali o mlýn starat manželé Vaverkovi z Brna. Byla natřena střecha a postaven vikýř, vytažen borovicový hřídel a upevněny lopaty. Válcové tělo mlýna, kryté hladkou fasádou, je postaveno z lomového kamene. Průměr třípodlažní budovy činí 9,2 m, zdi mají výšku 7,5 m a při zemi dosahují mocnosti až 1,35 m. Kolem okenních otvorů (v přízemí čtvercových, jinak obdélných) je ostění z hladké omítky. Šindelová střecha kuželového tvaru spočívá na dřevem obedněném věnci a má typický vodorovný hřeben. V interiéru se zachovaly trámové stropy.

7. VODNÍ JULÍNKŮV MLÝN U DYMÁKU V JEDOVNICÍCH

Objekt je zachován, včetně vnitřního vybavení.

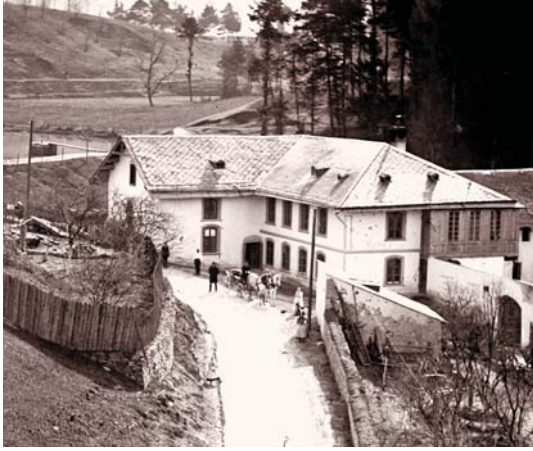

8. VĚTRNÝ MLÝN V RUPRECHTOVĚ

Zděný větrný mlýn byl uprostřed na vodu chudé Drahanské vysočiny vystavěn roku 1873 místním rolníkem Cyrilem Wágnerem a dalšími dvěma společníky. Cyril Wágner byl vyučeným strojníkem a po nabytí zkušeností na vandru realizoval přestavbu původního klasického mlýnského zařízení, které bylo zničeno větrnou smrští roku 1882, novým účinnějším pohonným systémem. Nejprve zhotovil funkční model celého zařízení opatřený dvojicí kormidel, dále zhotovil dřevěné modely ozubených převodů, podle nichž byly zhotoveny odlitky strojírnou Wichterle & Kovařík v Prostějově. Technologické zařízení mlýnice bylo zhotoveno z tradičního konstrukčního materiálu, tedy ze dřeva. Instalace turbíny přinesla zhruba zdvojnásobení množství zpracovaného meliva. V roce 1890 byl motor opět zničen vichřicí. Nově instalovaný systém byl ukotven v přestavěném objektu mlýna. Tato akce finančně zruinovala původního majitele, a tak roku 1894 převzal mlýn R. Gottwald, který jej již roku 1905 odprodal svému bratru Antonínu. Ten, spolu s dalším bratrem Arnoštem, instaloval zařízení pily, také na větrný pohon. Po úmrtí Antonína Gottwalda roku 1917 se vystřídalo v držení mlýna několik majitelů. Od roku 1940 vlastnil mlýn J. Tesař, od roku 1941 byl mlýn spravován německou armádou. Po roce 1945 opět převzal mlýn J. Tesař, který byl nucen po únoru 1948 s celou rodinou Ruprechtov opustit. Objekt mlýna byl příležitostně využíván různými složkami, obec se pokusila bezvýsledně o renovaci mlýna. Větrná turbina byla vlivem povětrnosti značně zdevastovaná a prakticky zničená. Situace pro uchování mlýna se příznivě změnila po restituci objektu manželi Sládkovými, kteří od roku 1993 zahájili obnovu této významné technické památky. Součástí renovace byl průzkum dokumentace provedený J. Jarošem a posléze rekonstrukce samotné větrné turbíny. Nově zhotovené oběžné kolo bylo osazeno 4. 1. 1995. Halladayova turbina má svůj původ v osobě svého vynálezce a konstruktéra Daniela Halladaye ve Spojených státech amerických, kde v rozmezí let 1854-77 vyvinul řadu modifikací tohoto větrného motoru. Ruprechtovská Halladayova turbina je unikátem evropského významu. Zachovala se u nás jako jediná. Podobná konstrukce se nezachovala nikde jinde ve světě.

9. VODNÍ HORNÍ VE MLÝN KŘTINÁCH

Objekt je zachován bez náhonu a mlecího zařízení. V budově sídlí i občanské sdružení, které se snaží mlýn zrekonstruovat v duchu přírodního stavitelství.

10. VODNÍ HORNÍ MLÝN (KAPRÁLŮV MLÝN) V OCHOZU U BRNA

Podle dostupných zdrojů víme, že mlýn existoval již na počátku 18. století. Majitele či nájemce Horního mlýna známe až od konce 18. století. V roce 1939 koupila Horní mlýn paní Zdena Kaprálová, jejíž manžel Aleš byl ředitelem továrny Biochema (pozdější Fruta) v Modřicích. Chtěli zde najít klidné místo před útrapami nadcházející druhé světové války. Kaprálovi mlýn od základu rekonstruovali, aby vyhovoval veškerým požadavkům na moderní bydlení tehdejší doby. V roce 1949 byl mlýn vyvlastněn a poté sloužil jako středisko pro rekreaci podniků Kovolit Modřice a Klenoty Brno až do roku 1984. V tomto roce byl kvůli havarijnímu stavu úplně uzavřen, vyrabován a ponechán svému osudu. V roce 1993 byl mlýn v katastrofálním stavu navrácen paní Kaprálové, která ho pronajala na dobu 99 let Junáku –Svazu skautů a skautek. Na jaře roku 2007 dcery zemřelé Zdeny Kaprálové, darovaly mlýn skautům.

11. VODNÍ MLÝN V BÍLOVICÍCH NAD SVITAVOU

Současná podoba mlýna pochází z přestavby v roce 1909. V mlýně sídlí firma Brněnská mlynárenská s.r.o. (po prodeji, který proběhl v roce 2010) a nadále v něm probíhá mlynárenská výroba.

Mikroprojekt s názvom „**Spoločné zamúčené histórie – mlyny, obilie a miestne produkty v našich regiónoch**“ realizujú dvaja partneri z územia Slovenskej republiky (ďalej: SR), t.j. **Mikroregión Termál** (ďalej: MR Termál) a **Mikroregión Dudváh** (ďalej: MR Dudváh) a partner z územia Českej republiky (ďalej: ČR), t.j. **MAS Moravský kras o.s.**

Územie MR Termál sa nachádza na Podunajskej nížine v Trnavskom samosprávnom kraji, na území okresov Galanta (obce Dolné Saliby, Horné Saliby, Kráľov Brod, Tomášikovo a Vozokany) a Dunajská Streda (obec Jahodná). Na území MR s rozlohou 12 694,2 ha žije viac ako 10 500 obyvateľov. Územie má nížinný charakter s vysokým podielom poľnohospodárskej pôdy, avšak s minimálnou lesnatosťou. Z histórie jednotlivých obcí a kultúrnych a historických pamiatok vyplýva, že dôležitým zdrojom príjmov obyvateľstva v minulosti okrem rybárstva bolo mlynárstvo. Ďalšou typickou črtou územia sú kvalitné orné pôdy (vo väčšine zaradené do I. BPEJ), význam poľnohospodárstva, ale taktiež prítomnosť termálnej vody.

Územie MR Dudváh sa nachádza na Podunajskej nížine v Trnavskom samosprávnom kraji, na území okresu Galanta, medzi riekami Váh a Čierna Voda. MR Dudváh spája 12 obcí (Čierna Voda, Čierny Brod, Dolná Streda, Gáň, Kajal, Košúty, Malá Mača, Matúškovo, Mostová, Topoľnica, Váhovce, Veľká Mača), ktoré sú zaujímavé svojimi kultúrnymi pamiatkami a prírodnými krásami. Územie MR s rozlohou 16 438,5 ha a počtom obyvateľov viac ako 17 900 má nížinný charakter s vysokým podielom ornej pôdy a s minimálnou lesnatosťou.

Území MAS Moravský kras o.s. se nachází v jižní části Drahanské vrchoviny. Ohraničené je městy Brno, Blansko, Boskovice, Vyškov. Na území MAS žije 43 tisíc obyvatel. Území tvoří 56 obcí (26 obcí mikroregionu Moravský kras, 11 obcí mikroregionu Drahanská vrchovina, 5 obcí mikroregionu Časnýř, 4 obce mikroregionu Černohorsko v Jihomoravském kraji a 8 obcí mikroregionu Protivanovsko v Olomouckém kraji, 2 obce nejsou členy žádného mikroregionu). Moravský kras s okolím je regionem s vysokými přírodními hodnotami (CHKO Moravský kras, evropsky významné lokality soustavy NATURA 2000, ramsarský mokřad Podzemní Punkva). Podmanivou přírodu a krajinu dotvářejí historické a kulturní památky nejrůznějších architektonických slohů. Oblast patří mezi nejvýznamnější krasové území České republiky a území s nejdelší historii speleologického, archeologického a paleontologického výzkumu krasu v Evropě. Společný charakter území je daný zejména jeho rozvojovým potenciálem (např. zpřístupněné jeskyně), zdravým a čistým životním prostředím, velkou koncentrací chráněných území, naučných stezek, muzeí a památek (zámky, zříceniny hradů, sakrální stavby, větrné a vodné mlýny, keltská oppida, arboreta). Název regionu Moravský kras se začal používat od roku 1905. V období 1850 až 1920 se používal název Moravské Švýcarsko.

Názov žiadateľa: **Mikroregión Termál**
Adresa: Obecný úrad, Hlavná 297, Horné Saliby 925 03
Webová stránka: www.mrtermal.sk
E-mail: mrtermal@mrtermal.sk

Názov cezhraničného partnera:
MAS Moravský kras o.s.
Adresa: 679 13 Sloup č. 221
Webová stránka: www.mas-moravsky-kras.cz
E-mail: office@mas-moravsky-kras.cz

Názov partnera PP1: **Mikroregión Dudváh**
Adresa: 925 32 Veľká Mača č.137
E-mail: judita.tothova@gmail.com

Názov projektu:
Spoločné zamúčené histórie - mlyny, obilie a miestne produkty v našich regiónoch
Kód mikroprojektu: SK/FMP/04/036
Číslo zmluvy: 2011/0293

TRENČIANSKY SAMOSPRÁVNY K • R • A • J

PROGRAM CEZHRANIČNEJ SPOLUPRÁCE
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA
2007 2013

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND REGIONÁLNEHO ROZVOJA
SPOLOČNE BEZ HRANÍC

Autori odborných textov:
Izabela Danterová – *pracovníčka Vlastivedného múzea Galanta*
Hildegarda Pokreis – *pracovníčka Štátneho archívu v Bratislave - pobočka Šaľa*
Petr Revenda – *pracovník MAS Moravský kras*
Foto:
Tibor Német a Jozef Keppert – *archív Vlastivedného múzea Galanta*
Archív Mikroregiónu Dudváh
Archív Mikroregiónu Termál
Archív MAS Moravský kras o.s.

Informačnú brožúru zostavili:
Ľudovít Kovács – *manažér Mikroregiónu Termál*
Jozef Jančo – *manažér MAS Moravský kras*
Judita Tóthová – *manažérka Mikroregiónu Dudváh*

Lektorovanie, tlač: micropix, s.r.o.
Grafický návrh: Ing. Eva Máthé
© MR Termál
© mathee